

DR. ZMAGI KUMER OB OSEMDESETLETNICI

Za dr. Zmago Kumer, dobitnico lanske Štrekljeve nagrade, velja, da so jo med slovenske raziskovalce vpisala ne le njena dela, temveč jo je mednje uvrstilo že ustno izročilo samo. Več kot petdeset let življenja z ljudmi na terenu, med katerimi je zapisovala ljudsko pesem, jo je ljudem približalo do te mere, da so jo z ljudsko pesmijo povezovali ne le v stroki, temveč tudi v številnih pozabljenih vaseh.

V svojem življenju je prehodila veliko stopnic. Tistih pravih, ki so desetletja vodile od njenega domovanja do Glasbenonarodopisnega inštituta, ki je, čeprav se je večkrat z njo vred selil po stari Ljubljani, postal njen drugi dom. In tistih velikih in malih stopnic, ki jih še vedno meri na poti do svojih ciljev. Do tistih, ki si jih ob začetku leta, vsako leto znova, zapiše v svoj koledar in jim med letom vedno znova dopisuje nove naloge. In tem nalogam se ni odrekla, čeprav je na pragu svoje osemdesetletnice dokončno oddala ključke od sobe na inštitutu.

Njena pot se je začela 24. aprila 1924 v Ribnici. Prva leta, ki jih je tam preživela do vojnih pretresov, so zaznamovala njen pogled na svet, jo naučila gledati življenje in iskati bogastvo malih ljudi. Vojna, čas, ki ga je kot gimnazijka preživljala v Celju in kot maturantka zaključila v Kočevju, jo je naučila razumeti in ceniti moč slovenstva. Bogastvo duha in v ljudski spomin zapisane stopinje slovenstva jo je učila odkrivati tudi izobrazba, ki je bila deležna kot študentka slavistike, po slavistični diplomi pa še študij na folklorno-zgodovinskem oddelku Akademije za glasbo. Tem stopinjam je sledila vsa desetletja, ki jih je posvetila raziskovanju ljudske glasbe. Sledila pa je tudi globljim duhovnim vrednotam in njena doktorska disertacija, posvečena slovenski priredbi srednjeveške božične pesmi *Puer natus in Betlehem*, s katero je doktorirala leta 1955, je nakazala spoštovanje obojega. V njenem življenju sta se namreč njena zasebna in njena raziskovalna pot vedno oplajali in se prekrivali.

Slovensko ljudsko pesemsko izročilo ni bilo samo predmet njenega raziskovanja. Bilo je veliko več. Le tako mu je lahko posvetila toliko svojih življenjskih moči in svojim delom dala takšno težo. Zbirka njenih del je namreč izjemna: okrog 450 naslovov raznih del, od tega 35 samostojnih knjižnih izdaj. Svoje poslanstvo je videla povsod, kjer je čutila vrzel, in teh vrzeli je bilo v letih, odkar se je kot raziskovalka lotila ljudske pesmi, veliko.

Prav zato se je vsa leta, odkar je že med študijem leta 1948 začela delati v Glasbenonarodopisnem inštitutu kot asistentka za tekstno analizo ljudske pesmi, posvečala vsem področjem etnomuzikologije. Največ svojih raziskovalnih moči je vendarle posvetila slo-

venskim pripovednim pesmim; po njeni zaslugi so prav po pripovednih pesmih po svetu najbolj spoznali slovensko ljudsko pesemsko izročilo, hkrati pa tudi slovensko redoljubnost. Z njenim velikim slovensko-nemškim delom Vsebinski tipi slovenskih pripovednih pesmi (1974), prvotno namenjenim poglobljeni mednarodni primerjavi, smo Slovenci med prvimi dobili izčrpen, vsestransko razčlenjen pregled našega pripovednega izročila. Velikega pomena je bila njena vloga pri sistematičnem izdajanju slovenskih pripovednih pesmi v zbirki *Slovenske ljudske pesmi*, ki je imela prav tako vzorčni pomen za druge narode. Svoje zanimanje za pripovedne pesmi je pokazala tudi v številnih razpravah, kot je na primer *Balada o nevesti detomorilki* (1963), ki so sistematično razkrivale razna področja naše najdragocenejše pesemske dediščine.

Med njenimi najpomembnejšimi nalogami je bilo tudi izdajanje slovenskih ljudskih pesmi. Že omenjena zbirka *Slovenske ljudske pesmi*, znanstveno-kritična izdaja vseh doslej znanih slovenskih ljudskih pesmi z napevi, je začela izhajati na njeno pobudo. Ta zbirka naj bi nadgradila monumentalno Štrekljevo zbirko, vendar so doslej izšle šele štiri knjige pripovednih pesmi: ritem izhajanja posamičnih knjig namreč odseva težave skupinskega dela, ki jih sama ni bila vajena. Njena skrb pa je bila izdaja zbirke *Ljudske pesmi Koroske*, ki obsega pet knjig: *Kanalska dolina* (1986), *Ziljska dolina* (1986), *Spodnji Rož* (1992), *Zgornji Rož* (1996) in *Podjuna* (1998). Ta zbirka je nastajala na podlagi starejšega gradiva in gradiva, zbranega v okviru raziskav Glasbenonarodopisnega inštituta.

Delo Zmage Kumer je v veliki meri oblikoval tudi stik s terenom. Prav zato se je pri raziskovanju ljudske pesmi srečevala z vsemi področji življenja v preteklosti in sedanjosti, s tem pa je laže razkrivala in razumela ljudsko pesem. Izjemoma je o življenju spregovorila tudi neposredno, s posebno ljubeznijo pa o svoji rodni Ribnici: pripadnost Ribnici je na najgloblji način izrazila z delom *Ljudska glasba med rešetarji in lončarji v Ribniški dolini* (1969), s katerim je prikazala kraje svojega otroštva skozi ljudsko pesem. O življenju Ziljanov je spregovorila v knjižici *Od Dolan do Šmobarja* (1981), kjer je prišla do izraza tudi njena osebna povezanost z Ziljsko dolino.

Zaradi potreb po raziskavah godčevstva se je lotila tudi tega področja, čeprav se ni čutila poklicano zanj. Na podlagi obsežnega gradiva o ljudskih inštrumentih, zbranega z dolgoletnim raziskovalnim delom na terenu, jih je opisala, opredelila in razvrstila po mednarodni klasifikaciji. Delo *Slovenska ljudska glasbila in godci* (1972) je obogateno in dopolnjeno z novimi spoznanji ponovno izšlo čez dobro desetletje (*Ljudska glasbila in godci na Slovenskem*, 1983), v nekoliko predelani obliki v nemškem jeziku pa tudi v okviru mednarodne zbirke *Handbuch der europäischen Volksmusikinstrumente (Die Volksmusikinstrumente in Slovenien)*, 1986). S sistematičnimi pregledi godčevstva na Slovenskem je ustvarila pomembno podlago za nadaljnje etnomuzikološke raziskave.

Poleg svojega rednega dela na Glasbenonarodopisnem inštitutu se je posvečala pedagoškemu delu. Med letoma 1953 in 1989 je predavala na Oddelku za muzikologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, nekaj let pa tudi na Akademiji za glasbo. Leta 1977 je bila gostujoča profesorica v Innsbrucku, predavala pa je še v Münchnu in Sarajevu. Svoje peda-

goško delo je podprla z ustrežno literaturo: *Uvodu v glasbeno narodopisje* (1969) je tako sledila veliko bolj izčrpna *Etnomuzikologija* (1977, 1988), kjer je strnila spoznanja etnomuzikološke znanosti doma in na tujem, obogatena z lastnimi raziskovalnimi izkušnjami. To je temeljno tovrstno delo na Slovenskem.

Zmaga Kumer se po uradni upokojitvi ni mogla ločiti od Glasbenonarodopisnega inštituta. Odtlej se je posvečala obravnavi posamičnih zvrsti ljudskih pesmi, torej tistim področjem ljudskega pesemskega izročila, kamor dela iz zbirke Slovenske ljudske pesmi prav gotovo še dolgo ne bodo segla. Tako so nastale zbirke, ki ne predstavljajo le naše pesemske dediščine, temveč imajo tudi veliko uporabno vlogo. To so zbirka slovenskih ljudskih pesmi o Mariji: *Lepa si, roža Marija* (1988), zbirka slovenskih ljudskih pesmi o vojaščini in vojskovanju: *Oj ta vojaški boben* (1992), zbirka nabožnih pripovednih pesmi: *Čez polje pa svetinja gre* (1994), zbirka kolednic: *Mi smo prišli nócoj k vam* (1995); slovenski ljudski pasijon je podlaga zbirki *Zlati očenaš* (1999), svatovske pesmi so zbrane v knjigi *Je obcet vesela* (2001), mrliške pesmi pa je izdala pod naslovom *Ena urca bo prišla* (2003). Ob tem je pripravila zelo odmevni pesmarici slovenskih ljudskih pesmi: *Eno si zapojmo* (1995) in *Še eno si zapojmo* (1999), pred dokončnim odhodom z inštituta pa še izbor novoletnih kolednic: *Koledniki pribajajo* (2003) in splet razmišljanj o Mariji in ljudski pesmi *Marija v Svetem pismu in slovenski ljudski pesmi* (2004).

Za razumevanje ljudske pesmi v javnosti so velikega pomena njena sintetična dela, celoviti pregledi slovenske ljudske pesemske dediščine, kot sta antologijsko zasnovana *Pesem slovenske dežele* (1975) in najnovejši celoviti pregled vseh spoznanj s tega področja *Slovenska ljudska pesem* (2002). Vrednost takšnih zaključenih del je v tem, da na izčrpen, vendar dovolj poljuden način omogočajo razumevanje slovenske pesemske dediščine tudi tistim, ki se z ljudsko pesmijo ukvarjajo le ljubiteljsko, hkrati pa ustrezajo potrebam stroke. Na zelo izčrpen in pregleden način je o ljudski pesmi spregovorila še v javnosti manj znani knjigi *Vloga, zgradba, slog slovenske ljudske pesmi* (1996).

Sintetični pregledi, pomembni za razumevanje slovenske ljudske pesmi, so izhajali tudi v tujini (*Das slowenische Volkslied in seiner Mannigfaltigkeit*, München 1968; *Slovenačko narodno pesništvo*, Novi Sad 1987). V tujini so bile njene objave zelo odmevne, tako tiste, ki so bile izdane doma, kakor tiste, ki so bile izdane na tujem, in teh ni bilo malo: na tujem je namreč izdala skoraj tretjino svojih del. Sodelovala je z najpomembnejšimi raziskovalci ljudske pesmi drugih narodov, delno tudi kot članica različnih uredniških odborov. Od leta 1956 do 1975 je bila vključena v etnološko raziskovalno skupino Alpes Orientales, med letoma 1973 in 1993 pa je bila članica kuratorija za podelitev nagrade Europa-Preis für Volkskunst s sedežem v Hamburgu. Skoraj dvajset let je sodelovala pri izdaji *Jahresbibliographie der Volksballadenforschung* in v okviru združenja ICTM delovala v skupinah za ljudske balade in ljudske inštrumente.

Mednarodno priznanje za delo Zmage Kumer, Herderjeva nagrada leta 1992, je zgovoren dokaz mednarodne odmevnosti njenega raziskovanja. Leta 1996 je postala častna članica Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. Doma je bila leta 1998 za življenjsko

delo nagrajena s Zoisovo nagrado, v okviru stroke pa z Murkovim priznanjem (1989) in Štrekljevo nagrado (2003).

Veliko ljudi istoveti ime Zmage Kumer z ljudsko pesmijo: poznali so jo in jo še poznajo v nešteti vasesh, saj je sama ali kot del ekip Glasbenonarodopisnega inštituta z mikrofonom v roki in s terenskim zvezkom tja zahajala desetletja. Poznajo jo s številnih srečanj ljudskih pevcev in godcev, kamor so jo vabili kot opazovalko in razsodnico. Poznajo jo iz radijskih oddaj, kjer je predstavljala zaklade slovenskega pesemskega izročila, in s številnih predavanj in strokovnih srečanj, kjer je z vsem znano borbenostjo skrbela za ustrezno mesto ljudske pesmi v javni strokovni zavesti. Poznajo jo tudi iz marsikaterega prispevka v javnosti, kjer še danes z odločnim nastopom zagovarja ljudsko pesem in vrednote, ki so ji napolnjevale življenje.

Celoten arhiv Glasbenonarodopisnega inštituta nosi sledove nešteti ur njenega nevidnega dela. Tistega dela, ki se ni merilo po današnjih merilih, z merili danes razumljene učinkovitosti: merilo se je le z njenim lastnim občutkom dolžnosti do stroke, do ljudske pesmi in do ustanove, ki ji je bila zavezana. Tudi zato ji ob osemdesetletnici in ob Štrekljevi nagradi toplo čestitamo.

Marija Klobčar